نیوزیلنډ

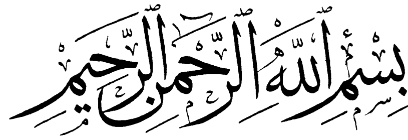
لیکوال: جوهرجبران

کال: ۱۴۰۵ هـ.ش

نیوزیلنډ

لیکوال: جوهرجبران

کال: ۱۴۰۵ هـ. ش

د کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: نیوزیلنډ

لیکوال: استاد جوهرجبران

خپرندوی: جبران شخصي کتابتون

کمپوز: په خپله لیکوال

ډیزاین: په خپله لیکوال

چاپ کال: (۱۴۰۵هـ.ش)

د چاپ شمېر:۱۰۰

د چاپ لړ: (   )

د چاپ وار: لومړی

+93 707604044: واټساپ او اړیکه

ترلاسه کیدو ځای

لنډیز

د New Zealand ارام سمندر په سوېل لوېدیځه برخه کې پروت یو پرمختللی ټاپوییز هېواد دی. دا هېواد له دوو اصلي ټاپوګانو، شمالي او جنوبي ټاپو، او ګڼو کوچنیو ټاپوګانو څخه جوړ شوی دی. پلازمېنه یې Wellingtonاو تر ټولو لوی ښار یې Aucklandدی. د هېواد ټول نفوس شاوخوا پنځه میلیونه تنه اټکل کېږي.

نیوزیلنډ د خپلو ښکلو طبیعي منظرو، لوړو غرونو، شنو ځنګلونو، جهیلونو او ساحلي سیمو له امله په نړۍ کې ځانګړی شهرت لري. د هېواد تر ټولو لوړ غر Aoraki / Mount Cookدی. اقتصاد یې پر کرنې، مالدارۍ، سیاحت، کب نیونې او عصري خدماتو ولاړ دی.

لیکلړ

عنوان **مخ**

سریزه

نیوزیلنډ د نړۍ له هغو هېوادونو څخه دی چې د طبیعي ښکلا، پرمختللي اقتصاد، باثباته سیاسي نظام او بډایه کلتوري میراث له امله ځانګړې شهرت لري. دغه هېواد د ارام سمندر په سوېل لوېدیځه برخه کې موقعیت لري او د خپلو شنو ځنګلونو، لوړو غرونو، پاکو جهیلونو او زړه راښکونکو ساحلي سیمو له امله د نړۍ د ښکلو هېوادونو په کتار کې شمېرل کېږي. د طبیعي سرچینو ساتنه او د چاپېریال پالنه د نیوزیلنډ له مهمو ځانګړتیاوو څخه ده، چې له همدې امله یې د ژوند کیفیت هم په لوړه کچه قرار لري.

نیوزیلنډ نه یوازې د طبیعت له پلوه ارزښت لري، بلکې د علم، ټکنالوژۍ، کرنې، مالدارۍ او سیاحت په برخو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی. د هېواد اوسېدونکي د بېلابېلو کلتورونو استازیتوب کوي، خو د ماوري خلکو کلتور د دې هېواد د هویت یوه مهمه برخه ګڼل کېږي. د ټولنیز عدالت، د بشري حقونو درناوي او د قانون حاکمیت هغه عوامل دي چې نیوزیلنډ یې د نړۍ له پرمختللو او بریالیو هېوادونو څخه ګرځولی دی.

د نیوزیلنډ د جغرافیایي موقعیت، تاریخ، کلتور، اقتصاد او طبیعي ځانګړتیاوو پېژندنه د نړۍ د هېوادونو د مطالعې په برخه کې ځانګړې اهمیت لري. له همدې امله د دې هېواد په اړه معلومات د زده‌کوونکو، څېړونکو او عامو لوستونکو لپاره ګټور او ارزښتناک بلل کېږي.

د نقشې په اړه لنډ معلومات:

- New Zealand د ارام سمندر په سوېل لوېدیځه برخه کې موقعیت لري .
- له دوو اصلي ټاپوګانو (شمالي ټاپو او جنوبي ټاپو) څخه جوړ دی .
- لوېدیځ لوري ته یې Australia موقعیت لري .
- پلازمېنه یې Wellington ده .
- تر ټولو لوی ښار یې Auckland دی .
- مساحت یې نږدې 268,000 مربع کیلومتره دی.

نیوزیلند یو ټاپوییز هېواد دی چې د ارام سمندر (پاسفیک سمندر) په سوېل لوېدیځه برخه کې او د اوبو د نیمه کرې مرکز ته نږدې موقعیت لري. دا هېواد له ګڼو ټاپوګانو څخه جوړ شوی دی، چې شمېر یې شاوخوا ٦٠٠ ټاپوګانو ته رسېږي. ډېری دغه ټاپوګان دیوې لویې وچې پاتې شوني دي چې اوس مهال د سمندر لاندې ډوبه شوې ده.

د مساحت له مخې د نیوزیلند دوه سترې او اصلي ټاپوګانې شمالي ټاپو (North Island) او جنوبي ټاپو (South Island) دي، چې د کوک تنګي (Cook Strait) له لارې سره بېلې شوې دي. درېیمه لویه ټاپو د سټوارټ ټاپو (Stewart Island) ده، چې د جنوبي ټاپو له سوېلي پای څخه شاوخوا ۳۰ کیلومتره لرې د فووو تنګي (Foveaux Strait) ترڅنګ پرته ده. د هېواد دغه درې لویې ټاپوګانې د جنوبي عرض البلد د ۳۴ او ۴۷ درجو ترمنځ شاوخوا ۱۵۰۰ کیلومتره اوږدوالی لري.

نیوزیلند د ۲٦۷،۷۱۰ مربع کیلومتره مساحت په لرلو سره د نړۍ شپږم لوی ټاپوییز هېواد ګڼل کېږي. د دې هېواد طبیعي منظرې ډېرې بېلابېلې دي؛ له سوېل لوېدیځو سمندري درو (فجوردونو) څخه نیولې تر شمالي شګلنو ساحلونو

پورې پراخ تنوع لیدل کېږي. په جنوبي ټاپو کې د سویلي الپ غرونه (Southern Alps) تر ټولو مهمه جغرافیایي ځانګړنه ده، په داسې حال کې چې د شمالي ټاپو مرکزي برخه تر ډېره د اورغورځوونکو غرونو له فلاتونو پوښل شوې ده.

په نیوزیلند کې د هوا تودوخه ډېر کم د سانتي ګراد له صفر درجې ښکته او یا له ۳۰ درجې لوړه کېږي. د جنوبي ټاپو لوېدیځ ساحلونه یخ او مرطوب اقلیم لري، خو د غرونو هاخوا سیمې نسبتاً وچې او قاره‌یي هوا لري. د شمالي ټاپو شمالي برخې بیا نیمه استوایي (Subtropical) اقلیم لري.

د نیوزیلند شاوخوا دوه پر درېیمه برخه ځمکې له اقتصادي پلوه ګټورې دي، او پاتې برخه یې غرنیزه ده. د هېواد نږدې ټول نفوس په شمالي او جنوبي اصلي ټاپوګانو کې ژوند کوي. د هېواد تر ټولو لوی ښاري مرکز آکلنډ (Auckland) دی، چې د شمالي ټاپو په شمال کې موقعیت لري.

نیوزیلند د تسمان سمندر (Tasman Sea) هاخوا د استرالیا په سوېل ختیځ کې، شاوخوا ۲۰۰۰ کیلومتره واټن کې پروت دی. د دې هېواد نږدې ګاونډیان د شمال له لوري نوې کالېدونیا ((New Caledonia، تونګا (Tonga) او فیجي (Fiji)دي. نیوزیلند د اوقیانوسیې تر ټولو سوېلنی هېواد بلل کېږي. د جنوبي قطب (انتارکتیکا) سره د دې هېواد نسبي نږدېوالي د جنوبي ټاپو اهمیت ډېر کړی او دا سیمه یې د انتارکتیکا پر لور د علمي او څېړنیزو سفرونو لپاره په مهمه دروازه بدله کړې ده.

NEW ZEALAND
Tasman Sea
SOUTH PACIFIC OCEAN
SOUTH PACIFIC OCEAN
THREE KINGS ISLANDS
North Cape
Te Kao
Otiria
NORTHLAND
Whangarei
Dargaville
Great Barrier Island
AUCKLAND
North Shore
Waitakere
Auckland
Manukau
Tauranga
East Cape
Bay of Plenty
Hamilton
Whakatane
North Island
WAIKATO
Rotorua
BAY OF PLENTY
GISBORNE
Taupo
New Plymouth
Gisborne
Cape Egmont
TARANAKI
HAWKE'S BAY
Napier
Hawke Bay
Hawera
Hastings
Wanganui
MANAWATU-WANGANUI
Palmerston North
Cape Farewell
Collingwood
NELSON
Nelson
Picton
Cook Strait
WELLINGTON
Porirua
WELLINGTON
Richmond
Ngakawau
TASMAN
Blenheim
MARLBOROUGH
Westport
Cape Palliser
Reefton
Greymouth
WEST COAST
Kaikoura
Hokitika
Whataroa
Christchurch
CANTERBURY
Akaroa
Haast
Ashburton
Banks Peninsula
South Island
Timaru
Milford Sound
Lake Wanaka
Lake Hawea
Lake Benmore
Lake Wakatipu
Alexandra
OTAGO
Oamaru
Te Anau
Middlemarch
SOUTHLAND
Ohai
West Cape
Gore
Dunedin
Solander Island
Invercargill
Foveaux Strait
Stewart Island
SNARES ISLANDS
BOUNTY ISLANDS
Norfolk Island (AUSTRALIA)
KERMADEC ISLANDS
THREE KINGS ISLANDS
North Island
Tasman Sea
SOUTH PACIFIC OCEAN
CHATHAM ISLANDS TERRITORY
South Island
Stewart Island
BOUNTY ISLANDS
SNARES ISLANDS
AUCKLAND ISLANDS
ANTIPODES ISLAND GROUP
Campbell Island
SOUTH PACIFIC OCEAN
Chatham Island
Waitangi
CHATHAM ISLANDS TERRITORY
Pitt Island
30 Kilometers
30 Miles
150 Kilometers
100 Miles

۲ -جغرافیه او طبیعي جوړښت

نیوزیلنډ له جغرافیایي پلوه د نړۍ له تر ټولو متنوع هېوادونو څخه دی. د هېواد شمالي ټاپو د اورغورځونکو غرونو، ګرمو چینو او شنو ځنګلونو لپاره مشهور دی، په داسې حال کې چې جنوبي ټاپو د واورینو غرونو، یخچالونو او ژورو جهیلونو له امله شهرت لري.

د هېواد تر ټولو مهم غرنی سیستم Southern Alps دی، چې د جنوبي ټاپو اوږدوالي ته غځېدلی دی. د دې غرونو تر ټولو لوړه څوکه Aoraki / Mount Cook ده چې شاوخوا ۳۷۲۴ متره لوړوالی لري.

نیوزیلنډ ګڼ مشهور جهیلونه لري، لکه Lake Taupo او Lake Wakatipu. دغه هېواد د ګڼو سیندونو، آبشارونو او ساحلي سیمو کوربه هم دی.

د جغرافیایي موقعیت له امله نیوزیلنډ د نړۍ له هغو سیمو څخه دی چې ځانګړي نباتات او حیوانات پکې وده کړې ده. د هېواد ډېری ژوي او نباتات د نړۍ په بل ځای کې نه موندل کېږي، چې دې چارې یې طبیعي ارزښت لا زیات کړی دی.

د جغرافیې اړوند انځورونه

۳ -اقليم

نيوزيلنډ معتدل سمندري اقليم لري. د سمندر اغېزې د دې لامل شوي چې د هېواد هوا نسبتاً معتدله وي او د تودوخې شديد بدلونونه پکې کم ليدل کېږي. د هېواد په شمالي سيمو کې هوا نسبتاً ګرمه او مرطوبه ده، په داسې حال کې چې جنوبي سيمې يخې او غرنۍ اقليم لري.

اوړی د دسمبر څخه تر فبرورۍ پورې دوام کوي. په دې موسم کې د تودوخې درجه عموماً د ۲۰ او ۳۰ سانتي ګرادو ترمنځ وي. دغه موسم د ساحلي تفريح، غرنيو سفرونو او طبيعي سياحت لپاره مناسب ګڼل کېږي.

ژمی د جون څخه تر اګست پورې وي. په غرنيو سيمو کې واوره اوري او د سکي لوبو لپاره مناسب شرايط برابرېږي. د جنوبي ټاپو غرني ريزورټونه د نړۍ د سکي مينه‌وال جذبوي.

د هېواد بارانونه په نسبتاً منظم ډول د کال په اوږدو کې اوري، چې له امله يې ځنګلونه، څړځايونه او کرنيزې سيمې تل شنې پاتې کېږي. همدا معتدل اقليم د نيوزيلنډ د طبيعي ښکلا او کرنيز پرمختګ يو مهم لامل بلل کېږي.

د اقلیم اړوند انځورونه

۴ -مشهور ښارونه

د نیوزیلنډ ښارونه د عصري پرمختګ او طبیعي ښکلا یو ښکلی ترکیب وړاندې کوي Auckland .د هېواد تر ټولو لوی ښار دی او د سوداګرۍ، ټکنالوژۍ او اقتصاد مهم مرکز ګڼل کېږي. دغه ښار د خپلو ښکلو بندرونو او سمندري منظرو له امله د "د بادونو ښار" په نوم هم يادېږي.

Wellingtonد هېواد پلازمېنه ده. دا ښار د حکومت، هنر، فرهنګ او فلم جوړونې مهم مرکز دی. د هېواد ملي موزیم او ګڼ کلتوري مرکزونه په همدې ښار کې موقعیت لري.

Christchurchد جنوبي ټاپو تر ټولو مهم ښار دی. دغه ښار د باغونو، تاریخي ودانیو او اروپایي معمارۍ له امله مشهور دی.

همدارنګه Queenstownد نړۍ له تر ټولو مشهور سیاحتي ښارونو څخه دی. دا ښار د ماجراجویي ورزشونو لکه بانجي جمپنګ، غره ختنې او سکي لپاره نړیوال شهرت لري.

د مشهورو ښارونو اړوند انځورونه

۵ -تاریخي شالید

د نیوزیلنډ لومړني اوسېدونکي د ماوري قوم خلک وو چې شاوخوا زر کاله وړاندې د پولینیزیا له سیمو څخه دې هېواد ته راغلل. ماوریانو په ټاپوګانو کې ځانګړی کلتور، ژبه او ټولنیز نظام رامنځته کړ.

په ۱۶۴۲ کال کې هالنډي سپړونکي Abel Tasman لومړنی اروپایي شخص و چې نیوزیلنډ یې ولید. وروسته په ۱۷۶۹ کال کې برتانوي سپړونکي James Cook د هېواد ساحلي سیمې وپلټلې او د اروپا پام یې دې سیمې ته راواړاوه.

په ۱۸۴۰ کال کې د Treaty of Waitangi تړون د ماوري مشرانو او برتانوي استازو ترمنځ لاسلیک شو. دغه تړون د نیوزیلنډ په تاریخ کې ځانګړی اهمیت لري او د هېواد د عصري دولت بنسټ ګڼل کېږي.

وروسته هېواد د برتانوي امپراتورۍ تر اداري لاندې پرمختګ وکړ او بالاخره په شلمه پېړۍ کې بشپړه خپلواکي او ملي هویت ته ورسېد.

د تاریخي شالید اړوند انځورونه

٦ -کلتور او دودونه

د New Zealand کلتور د نړۍ له تر ټولو ځانګړو کلتورونو څخه دی، ځکه چې دلته د اصلي ماوري کلتور او اروپايي کلتور ترمنځ یو ښکلی امتزاج رامنځته شوی دی. د هېواد اصلي اوسېدونکي، یعنې ماوریان، لا هم خپل دودونه، ژبه، موسیقي او هنري میراث ژوندی ساتي.

د نیوزیلنډ تر ټولو مشهور دودیز ننداریتون **هاکا (Haka)** دی. هاکا یوه دودیزه جګړه‌ییزه نڅا ده چې پکې ګډونوال په لوړ غږ ناري وهي، پښې وهي او ځانګړي حرکات ترسره کوي. نن ورځ د New Zealand national rugby union team د رګبي ملي لوبډله له هرې نړیوالې سیالۍ مخکې هاکا ترسره کوي، چې د نړۍ د سپورټ له تر ټولو زړه راښکونکو مراسمو څخه ګڼل کېږي.

نیوزیلنډیان د طبیعت درناوی د خپل کلتور یوه مهمه برخه ګڼي. د ځنګلونو، جهیلونو او حیواناتو ساتنه د ټولنیز مسؤلیت په توګه لیدل کېږي. د هېواد خلک د ساده ژوند، دوستانه چلند او د ټولنیز مساواتو له امله هم شهرت لري.

د ماوري کلتور یوه بله جالبه ځانګړنه د بدن دودیز خالونه یا **Ta Moko** دي، چې د شخص هویت، کورنۍ او ټولنیز مقام څرګندوي.

د کلتور او دودونو اړوند انځورونه

۷ -ژبې او دينونه

نيوزيلنډ درې رسمي ژبې لري: انګليسي، ماوري او نيوزيلنډي اشاروي ژبه. انګليسي تر ټولو عامه ژبه ده، خو د ماوري ژبې د ساتنې لپاره ځانګړې ملي هڅې روانې دي. په ښوونځيو، رسنيو او دولتي ادارو کې د ماوري ژبې کارونه ورځ تر بلې زياتېږي.

د ماوري ژبې ګڼ شمېر کلمې د هېواد د ورځني ژوند برخه ګرځېدلې دي. د بېلګې په توګه "Kia Ora" د سلام او نيکو هيلو لپاره کارول کېږي او د هېواد د کلتوري هويت يوه مهمه نښه ده.

له ديني پلوه نيوزيلنډ د مذهبي ازادۍ هېواد دی. عيسويت لا هم تر ټولو لوی دين دی، خو د خلکو يوه لويه برخه ځان بې ديني يا غير مذهبي ګڼي. د اسلام، هندويزم، بوديزم او نورو دينونو پيروان هم په هېواد کې ژوند کوي.

د نيوزيلنډ يو په زړه پورې حقيقت دا دی چې خلک د دين، نژاد او ژبې له توپيرونو پرته د يو بل درناوی کوي. همدا زغم او متقابل احترام د دې هېواد د ټولنيز ثبات له مهمو لاملونو څخه دی.

د ژبو او دینونو اړوند انځورونه

۸ -سیاحت او مهم ځایونه

نیوزیلنډ د طبیعي عجایبو یو لوی موزیم ته ورته هېواد دی. د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه میلیونونه سیلانیان یوازې د دې لپاره سفر کوي چې د هېواد غرونه، جهیلونه، ځنګلونه او اورغورځونکي سیمې وګوري.

د هېواد تر ټولو مشهور سیاحتي ځای Milford Sound دی. دا سیمه د لوړو غرونو، آبشارونو او ژورو اوبو له امله د نړۍ له تر ټولو ښکلو طبیعي منظرو څخه ګڼل کېږي. ګڼ شمېر نړیوالو مجلو دا سیمه د ځمکې پر مخ د طبیعت یو شاهکار بللې ده.

بل حیرانوونکی ځای Hobbiton Movie Set دی، چې د "لارډ اف دی رینګز" او "هابټ" فلمونو لپاره جوړ شوی و. نن ورځ زرګونه مینه‌وال د همدې فلمي کلي لیدلو ته ورځي.

د Waitomo Glowworm Caves هېواد یو له عجیب ترینو ځایونو څخه دی. د دغو غارونو چت د زرګونو کوچنیو رڼا ورکوونکو حشراتو له امله د ستورو اسمان ته ورته ښکاري.

همدارنګه Rotorua د ګرمو چینو، بخاري سیمو او ماوري کلتور لپاره نړیوال شهرت لري.

د سیاحت او مهمو ځایونو اړوند انځورونه

۹ -اقتصاد

د نیوزیلنډ اقتصاد د نړۍ له بریالیو کوچنیو اقتصادونو څخه ګڼل کېږي. که څه هم هېواد نفوس کم لري، خو د کرنې، مالدارۍ، ټکنالوژۍ او ګرځندوی له لارې یې یو پیاوړی اقتصادي نظام جوړ کړی دی.

نیوزیلنډ د لبنیاتو د صادراتو له سترو تولیدوونکو هېوادونو څخه دی. د هېواد شیدې، پنیر او نور لبني محصولات د نړۍ ګڼو بازارونو ته صادرېږي. د پسونو روزنه هم د اقتصاد مهمه برخه جوړوي. په حقیقت کې یو وخت په هېواد کې د پسونو شمېر د خلکو له شمېر څو چنده زیات و.

سیاحت د اقتصاد بل مهم سکتور دی. طبیعي ښکلا او ماجراجویي ورزشونه هر کال میلیونونه ډالر عاید رامنځته کوي.

د هېواد یو جالب حقیقت دا دی چې د فساد کچه پکې د نړۍ له تر ټولو ټیټو کچو څخه ده. همدا شفافیت، ښه حکومتولي او قانون ته درناوی د اقتصادي بریا مهم عوامل ګڼل کېږي.

د اقتصاد اړوند انځورونه

۱۰ -په زړه پورې او حیرانوونکي حقایق

۱ .د نړۍ لومړنی هېواد چې ښځو ته یې د رایې حق ورکړ

New Zealand په ۱۸۹۳ کال کې د نړۍ لومړنی خپلواک هېواد شو چې ښځو ته یې د رایې ورکولو حق ورکړ.

۲ .دلته ماران نشته

نیوزیلنډ د نړۍ له هغو نادرو هېوادونو څخه دی چې طبیعي ماران پکې نه موندل کېږي.

۳ .د کیوي مرغه

Kiwi د هېواد ملي مرغه دی. دا مرغه الوتنه نشي کولی او یوازې په نیوزیلنډ کې ژوند کوي.

۴ .د فلمونو جنت

د The Lord of the Rings او The Hobbit ډېری صحنې دلته فلمبرداري شوي دي.

۵ .د ستورو تر ټولو روښانه اسمان

Aoraki Mackenzie Dark Sky Reserve د نړۍ له غوره ځایونو څخه دی چې د شپې ستوري پکې په حیرانوونکې روښانتیا لیدل کېږي.

د حیرانوونکو حقایقو اړوند انځورونه

۱۱ -ښوونه او روزنه

New Zealandد نړۍ له هغو هېوادونو څخه دی چې د ښوونې او روزنې نظام يې د کيفيت، نوښت او عملي زده کړو له امله نړيوال شهرت لري. د هېواد د زده کړو فلسفه يوازې د کتابي معلوماتو پر انتقال نه، بلکې د زده کوونکو د تفکر، نوښت او ستونزو د حل پر وړتياوو ولاړه ده.

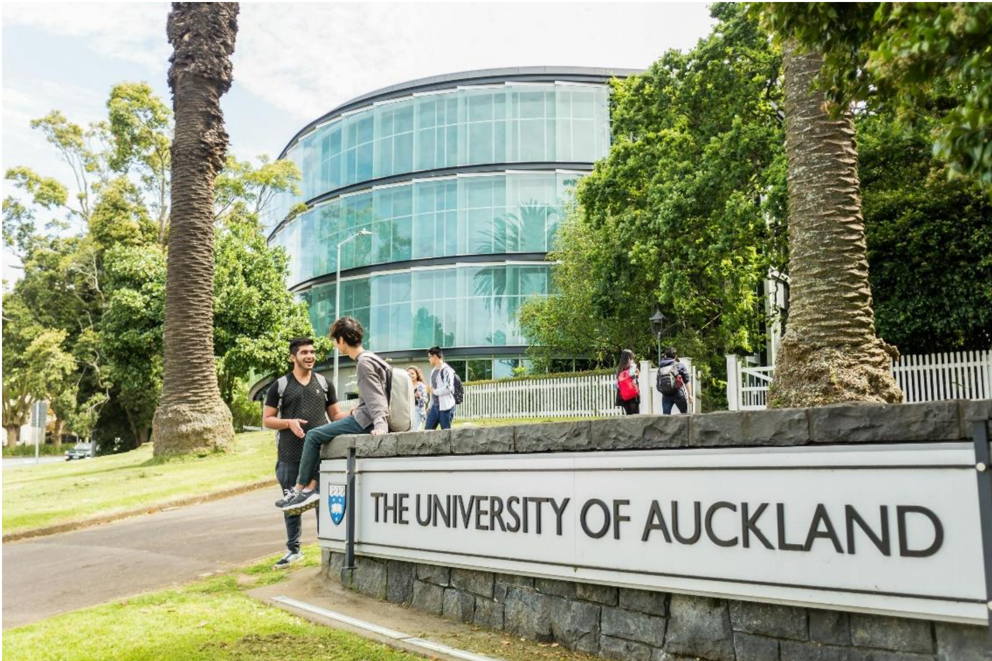
په نيوزيلنډ کې زده کوونکي هڅول کېږي چې پوښتنې وکړي، څېړنه وکړي او خپل نظر په ازاد ډول څرګند کړي. ښوونکي د معلوماتو د انتقالوونکو پر ځای د لارښود او روزونکي رول ترسره کوي. همدې کړنلارې د هېواد د تعليمي نظام کيفيت لوړ کړی دی.

د هېواد مشهور پوهنتونونه لکه University of Auckland، University of Otagoاو Victoria University of Wellington د نړۍ له معتبرو علمي مرکزونو څخه ګڼل کېږي.

يو جالب حقيقت دا دی چې ډېری ښوونځي زده کوونکي د طبيعت منځ ته وړي او د ځنګلونو، غرونو او ساحلونو په چاپېريال کې عملي زده کړې ورکوي. دا تګلاره د چاپېريال ساتنې احساس او د طبيعت سره مينه پياوړې کوي.

د ښوونې او روزنې اړوند انځورونه

۱۲ -طبیعي ښکلاوې

که د نړۍ د طبیعت یو ژوندی موزیم موجود وي، نو نیوزیلنډ به یې له مهمو بېلګو څخه وي. د دې هېواد طبیعي تنوع دومره پراخه ده چې په څو ساعتونو سفر کې انسان له واورینو غرونو څخه شنو ځنګلونو، بیا له جهیلونو څخه تر سمندري ساحلونو پورې رسېدای شي.

Fiordland National Parkد هېواد له حیرانوونکو سیمو څخه دی. دا سیمه د لوړو غرونو، ژورو درېو او سترګو راښکونکو آبشارونو کوربه ده. د نړۍ ګڼ طبیعت‌پالان دغه سیمه د ځمکې پر مخ د طبیعي ښکلا یوه نادره بېلګه بولي.

Mount Cook National Parkد هېواد تر ټولو لوړې څوکې شاوخوا موقعیت لري. د واورو، یخچالونو او غرنیو منظرو دغه سیمه د عکاسانو او سیلانیانو لپاره یو خوب ته ورته ده.

نیوزیلنډ د نادرو ژوو کور هم دی. د Kiwiترڅنګ ګڼ نور مرغان او حیوانات یوازې دلته موندل کېږي. د هېواد شاوخوا سمندرونه د نهنګانو، ډولفینانو او پینګوینانو لپاره مهم استوګنځایونه دي.

د طبیعي ښکلاوو اړوند انځورونه

۱۳ -نړیوال اهمیت

که څه هم نیوزیلنډ د نفوس او مساحت له پلوه لوی هېواد نه دی، خو په نړیواله کچه یې اغېز د پام وړ دی. دا هېواد د سولې، بشري حقونو، چاپېریال ساتنې او ښه حکومتولۍ په برخو کې د نړۍ له مخکښو هېوادونو څخه ګڼل کېږي.

نیوزیلنډ د فساد ضد مبارزې، د بیان ازادۍ او د قانون د حاکمیت له پلوه تل د نړۍ د غوره هېوادونو په کتار کې راځي. د همدې دلیل له مخې نړیوال بنسټونه دغه هېواد د ښه حکومتولۍ یو بریالی مثال بولي.

د چاپېریال ساتنې په برخه کې د هېواد تګلارې هم د نړۍ پام ځانته اړولی دی. حکومت د ځنګلونو، سمندري ژوو او طبیعي سرچینو د ساتنې لپاره پراخ پروګرامونه پلي کړي دي.

نیوزیلنډ په نړیوالو سپورتي سیالیو کې هم شهرت لري، په ځانګړي ډول د رګبي په لوبه کې. د New Zealand national rugby union team لوبډله د نړۍ له بریالیو سپورتي ټیمونو څخه ګڼل کېږي.

د نړیوال اهمیت اړوند انځورونه

۱۴ -د نیوزیلنډ عجیب او حیرانوونکي رازونه

۱ .د انسانانو په پرتله ډېر پسونه

یو وخت په نیوزیلنډ کې د هر انسان په مقابل کې لسګونه پسونه موجود وو، او لا هم هېواد د پسونو د روزنې له سترو مرکزونو څخه ګڼل کېږي.

۲ .د ځمکې له لومړیو لمر لیدونکو هېوادونو څخه

نیوزیلنډ د نړۍ له هغو لومړیو ځایونو څخه دی چې د نوې ورځې لمر پکې راخېژي.

۳ .د اورغورځونکو غرونو هېواد

د هېواد شمالي ټاپو لا هم فعال اورغورځونکي غرونه لري او ځینې سیمې یې د ځمکې د تودوخې له انرژۍ څخه استفاده کوي.

۴ .د نړۍ تر ټولو پاکې هوا لرونکي سیمې

د هېواد ځینې غرني او ساحلي ځایونه د نړۍ له تر ټولو پاکو هوا لرونکو سیمو څخه ګڼل کېږي.

۵ .د طبیعت او فلم نړۍ ګډ کور

نیوزیلنډ یوازینی هېواد دی چې ځینې سیمې یې هم د نړیوالو فلمونو د ثبت ځایونه دي او هم د طبیعي میراث نړیوال ارزښت لري.

د رازونو اړوند انځورونه

نیوزیلند طبیعي جغرافیه

نیوزیلند د جنوبي ارام سمندر (پاسفیک سمندر) په سیمه کې د ۴۱ درجې جنوبي عرض البلد او ۱۷۴ درجې ختیځ طول البلد پر کرښو موقعیت لري. دا هېواد اوږد او نری شکل لري او د شمال ـ شمال ختیځ محور په اوږدو کې شاوخوا ۱٦۰۰ کیلومتره غځېدلی دی، په داسې حال کې چې اعظمي پلنوالی یې نږدې ۴۰۰ کیلومتره دی. د هېواد ټول مساحت ۲٦۷،۷۱۰ مربع کیلومتره دی، چې له همدې امله د نړۍ شپږم لوی ټاپوییز هېواد ګڼل کېږي.

د نیوزیلند شاوخوا ٦۰۰ ټاپوګانې د دې هېواد لپاره ۱۵،۱۳۴ کیلومتره اوږد ساحلي کرښه او پراخ سمندري سرچینې برابرې کړې دي. نیوزیلند د نړۍ نهمه لویه ځانګړې اقتصادي سمندري سیمه (Exclusive Economic Zone) لري، چې مساحت یې ۴،۰۸۳،۷۴۴ مربع کیلومتره دی او د هېواد د وچې له مساحت څخه څه باندې ۱۵ ځله لویه ده.

جنوبي ټاپو

جنوبي ټاپو د نیوزیلند تر ټولو لویه وچه او د نړۍ دولسمه لویه ټاپو ده. دا ټاپو د خپل اوږدوالي په امتداد د سویلي الپ غرونو (Southern Alps) له خوا په دوو برخو وېشل شوې ده. د ټاپو په ختیځه برخه کې د کانټربري پراخې دښتې پرتې دي، په داسې حال کې چې لوېدیځ ساحل یې د ناهموارو او ډبرینو سواحلو، زیاتو بارانونو، ګڼو طبیعي بوټو او ښکلو یخچالونو له امله مشهور دی.

شمالي ټاپو

شمالي ټاپو د نیوزیلند دویمه لویه او د نړۍ څوارلسمه لویه ټاپو ده. دا ټاپو د کوک تنګي (Cook Strait) په وسیله له جنوبي ټاپو څخه جلا شوې ده او د دواړو ترمنځ تر ټولو لږ واټن یوازې ۲۳ کیلومتره دی.

شمالي ټاپو د جنوبي ټاپو په پرتله لږ غرنیز طبیعت لري، خو په شمال او ختیځو برخو کې د غرونو یو اوږد کمربند شتون لري چې لوړوالی یې تر ۱۷۰۰ مترو رسېږي. د هېواد ډېری پاتې طبیعي ځنګلونه په همدې غرنیو او غونډیو لرونکو سیمو کې موندل کېږي.

اورغورځوونکي غرونه او جهیلونه

شمالي ټاپو ګڼ شمېر اورغورځوونکي غرونه لري. د نیوزیلند تر ټولو لوی جهیل، یعنې د تاپو جهیل(Lake Taupō) ، هم په همدې ټاپو کې موقعیت لري. دغه جهیل د هېواد له مهمو طبیعي شتمنیو څخه شمېرل کېږي.

نور مهم استوګنیز ټاپوګان

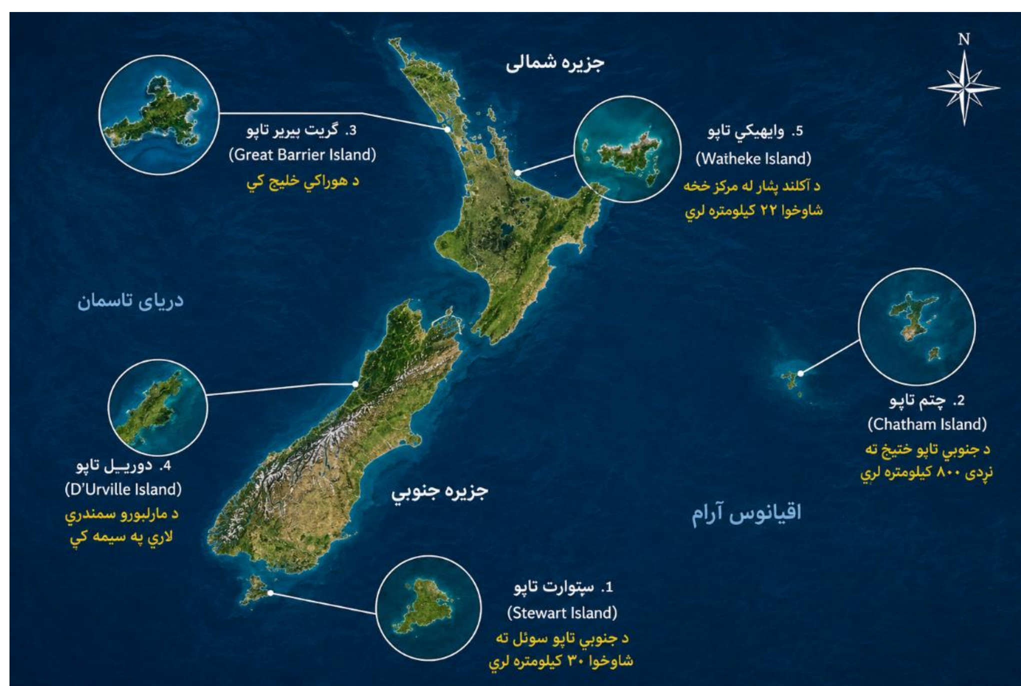
د شمالي او جنوبي اصلي ټاپوګانو تر څنګ، د نیوزیلند نور مهم استوګنیز ټاپوګان دا دي:

- **ستوارټ ټاپو :(Stewart Island)** د جنوبي ټاپو سوېل ته شاوخوا ۳۰ کیلومتره لرې .
- **چتم ټاپو :(Chatham Island)** د جنوبي ټاپو ختیځ ته نږدې ۸۰۰ کیلومتره لرې .
- **ګریټ بیریر ټاپو :(Great Barrier Island)** د هوراکي خلیج کې .

- **دورویل ټاپو :(D'Urville Island)** د مارلبورو سمندري لارې په سیمه کې .
- **وایهیکي ټاپو :(Waiheke Island)** د آکلنډ ښار له مرکز څخه شاوخوا ۲۲ کیلومتره لرې .

د نیوزیلند طبیعي جغرافیه د غرونو، اورغورځوونکو سیمو، جهیلونو، یخچالونو، ځنګلونو او اوږدو ساحلي سیمو یو زړه راښکونکی ترکیب وړاندې کوي، چې دا هېواد یې د نړۍ له ښکلو او ځانګړو طبیعي سیمو څخه ګرځولی دی.

دټاپوګانو اړوند انځورونه

د نیوزیلنډ بشري جغرافیه

د نیوزیلنډ د نفوسو وېش په دواړو لویو ټاپوګانو کې یو شان نه دی. جنوبي ټاپو د هېواد د ټول نفوس له څلورمې برخې څخه لږ نفوس لري، په داسې حال کې چې د هېواد له درېیو برخو څخه ډېر نفوس په شمالي ټاپو کې ژوند کوي. د ټول هېواد نږدې یوه پر درېیمه برخه وګړي د آوکلنډ په سیمه کې مېشت دي. آوکلنډ نه یوازې د نیوزیلنډ د نفوسو د ودې ۴۶ سلنه برخه په ځان پورې تړلې ده، بلکې د هېواد تر ټولو چټکه وده کوونکې سیمه هم ګڼل کېږي.

د هېواد ډېری اصلي اوسېدونکي (ماوریان) په شمالي ټاپو کې ژوند کوي؛ شاوخوا ۸۷ سلنه ماوریان همدلته مېشت دي. له دې ډلې نږدې ۲۴ سلنه ماوریان په آوکلنډ کې ژوند کوي.

نیوزیلنډ تر ډېره ښاري هېواد دی. شاوخوا ۸۷٫۲ سلنه خلک په ښاري سیمو کې اوسي. نږدې ۷۳٫۷ سلنه نفوس په ۱۷ لویو ښاري سیمو کې ژوند کوي چې هره یوه یې لږ تر لږه ۳۰ زره نفوس لري. همدارنګه ۵۴٫۴ سلنه وګړي په څلورو سترو ښارونو؛ آوکلنډ، کرایسټچرچ، ولینګټن او هامیلټون کې مېشت دي.

د نیوزیلنډ د نفوسو تراکم په هر مربع کیلومتر کې شاوخوا ۱۸ تنه دی، چې دا کچه د نړۍ له ټیټو نفوسي تراکمونو څخه شمېرل کېږي.

په هېواد کې تر ټولو ډېره کارېدونکې ژبه انګلیسي ده چې شاوخوا ۸۹٫۸ سلنه خلک پرې خبرې کوي. په نیوزیلنډ کې د انګلیسي ژبې بېلابېلې لهجې او ګړدودونه شته. د ماوري ژبه، چې نږدې ۳٫۵ سلنه وګړي پرې خبرې کوي، تر ډېره په نورثلنډ، ګیزبورن او بې آف پلنټي سیمو کې ویل کېږي، ځکه په دغو سیمو کې د ماوریانو شمېر ډېر دی. د ماوري ژبه هم ګڼ شمېر لهجې لري چې تر ټولو مهم توپیر یې د شمالي او جنوبي قبیلو ترمنځ لیدل کېږي.

سربېره پر دې، د هېواد د ژبو شاوخوا ٦ سلنه برخه نورې ژبې جوړوي. ساموايي، هندي، فرانسوي او د چينايي ژبې بېلابېل ګړدودونه له تر ټولو عامو ژبو څخه دي. د کډوالو او بهرنيو لړ کيو ژبې تر ډېره په لويو ښارونو، په ځانګړې توګه آوکلنډ کې متمرکزې دي، ځکه وروستي کډوال په همدې سيمه کې مېشت شوي دي.

د نيوزيلنډ اقليم او هوا

د نيوزيلنډ پر اقليم او هوا څو مهم عوامل اغېز لري، چې په هغو کې معتدله جغرافيايي عرض، د لوېديځو بادونو دوامداره وزش، سمندري چاپېريال او غرني جوړښتونه، په ځانګړي ډول د جنوبي الپ غرونه شامل دي. د دغو عواملو له امله د هېواد اقليم په عمومي ډول معتدل او نرم دی.

د هېواد منځنۍ تودوخه په جنوبي ټاپو کې شاوخوا ۸ سانتي ګراده او په شمالي ټاپو کې نږدې ۱٦ سانتي ګراده ده. جنوري او فبروري د کال تر ټولو ګرمې مياشتې ګڼل کېږي، په داسې حال کې چې جولای تر ټولو سړه مياشت ده.

په نيوزيلنډ کې، د مرکزي اوتاګو سيمې پرته، د سيمو ترمنځ د تودوخې توپير ډېر نه وي، خو هوا کله ناکله په چټکۍ او ناڅاپي ډول بدلېدای شي. د شمالي ټاپو په شمالي برخو (نورثلنډ) کې نيمه استوايي اقليم هم ليدل کېږي.

د هېواد ډېری ټيټې او مېشتې سيمې په کال کې د ٦٠٠ تر ۱٦٠٠ ميلي‌متره پورې ورښت ترلاسه کوي. تر ټولو ډېر باران د جنوبي ټاپو په لوېديځو ساحلونو کې اوري، په داسې حال کې چې تر ټولو لږ ورښت د جنوبي ټاپو په ختيځو ساحلي سيمو او داخلي حوضو، په ځانګړي ډول د کانټربري په دښتو او د مرکزي اوتاګو په سيمه کې ثبت شوی، چې کلنی ورښت يې شاوخوا ۳۵٠ ميلي‌متره دی.

کرایسټچرچ د نیوزیلنډ تر ټولو وچه ښار بلل کېږي او په کال کې شاوخوا ٦۴۰ میلی‌متره باران ترلاسه کوي. برعکس، هامیلتون تر ټولو لمده ښار دی چې کلنی ورښت یې ۱۱۳۲ میلی‌متره ته رسېږي. د آوکلنډ کلنی ورښت له دې اندازې لږ څه کم دی.

د هېواد تر ټولو لمده سیمه فیورډلنډ ده، چې د جنوبي ټاپو په سوېل لوېدیځ کې موقعیت لري. په دې سیمه کې کلنی ورښت د ۵۰۰۰ تر ۸۰۰۰ میلی‌متره پورې رسېږي، او په ځینو جلا درو کې آن تر ۱۵۰۰۰ میلی‌مترو پورې باران اوري، چې دا سیمه د نړۍ له تر ټولو باراني ځایونو څخه شمېرل کېږي.

په شمالي ټاپو کې د اوړي په ګرمو ورځو کې د لمر د ماورای بنفش (UV) وړانګو کچه ډېره لوړه وي. د دې لامل د هوا نسبتاً کمه ککړتیا او د لمر د وړانګو اوږد مهاله شتون دی.

نیوزیلنډ د لمر د ځلېدو له پلوه هم بډای هېواد دی. د هېواد ډېری سیمې هر کال له ۲۰۰۰ ساعتونو څخه زیات لمرین وخت لري. د نېلسن، مارلبورو او د پلنټي خلیج (Bay of Plenty)سیمې تر ټولو لمرینې سیمې دي، چې په کال کې شاوخوا ۲۴۰۰ ساعته د لمر وړانګې ترلاسه کوي.

د نیوزیلنډ ځمکپوهنه (جیولوجي)

نیوزیلنډ د «زیلینډیا (Zealandia) »په نوم د یوې لویې وچې برخه ده. زیلینډیا یوه نیمه ډوبه وچه ده چې اندازه یې د استرالیا نږدې نیمایي ته رسېږي. دا وچه د لرغوني ګونډوانا سترې وچې له جلا کېدو وروسته ورو ورو د سمندر لاندې ډوبه شوه. زیلینډیا ختیځ لور ته د ارام سمندر (Pacific Ocean) او سوېل لور ته د انټارکټیکا تر سیمو غځېدلې ده، او شمال لوېدیځ لور ته د استرالیا پر خوا هم امتداد لري.

که څه هم د زیلینډیا ډېره برخه د سمندر لاندې ده، خو ځینې لوړې سیمې یې د ټاپوګانو په بڼه راڅرګندې شوې دي. د نیوزیلنډ شمالي او جنوبي ټاپوګان، سټوارټ ټاپو، نیو کالېډونیا او چتم ټاپوګان د همدې وچې برخې دي. ځینې کوچني ټاپوګان بیا د طبیعي ژویو او نباتاتو لپاره ځانګړي خوندي ځایونه دي چې لاسرسی ورته محدود دی.

د نیوزیلنډ اوسنی ځمکنی جوړښت د هند ـ استرالیایي او ارام سمندري ټکتونیکي پلېټونو د ټکر او خوځښت پایله ده. دا پلېټونه پر یو بل ښویېږي او فشار رامنځته کوي، چې له امله یې غرونه راپورته کېږي او پرله‌پسې زلزلې رامنځته کېږي.

په شمالي ټاپو کې د ارام سمندر پلېټ د هند ـ استرالیایي پلېټ لاندې ننوځي. د همدې بهیر له امله په شمالي ټاپو کې ګڼ شمېر فعال اورغورځونکي غرونه (آتشفشانونه) شته. د دې سیمې تر ټولو مشهور اورغورځونکی مرکز د تاپو جهیل سیمه ده. شاوخوا ۲۶۵۰۰ کاله مخکې د «اوروانوي» سترې اورغورځونې پر مهال نږدې ۱۱۷۰ مکعب کیلومتره مواد فضا ته وغورځول شول او د ځمکې د ناستې له امله د تاپو جهیل رامنځته شو. وروستۍ ستره اورغورځونه شاوخوا په ۱۸۰ زیږدیز کال کې وشوه چې لږ تر لږه ۱۰۰ مکعب کیلومتره مواد یې خارج کړل.

په دې سیمه کې د ځمکې د تودوخې انرژي (Geothermal Energy) په پراخه کچه کارول کېږي او ګڼ برېښنا کوټونه پرې چلېږي. همدارنګه د روتوروا سیمه د خپلو ګیزرونو او ګرمو چینو له امله د نړۍ مشهور سیاحتي مرکز دی.

په جنوبي ټاپو کې حالت برعکس دی؛ دلته د هند ـ استرالیایي پلېټ یوه برخه د ارام سمندر پلېټ لاندې ننوځي. د دې ټکر له امله ځمکه لوړېږي او ګڼ فعال ګسلونه رامنځته شوي دي. له همدې امله په دې سیمه کې لویې زلزلې نسبتاً ډېرې پېښېږي.

د نیوزیلنډ په معاصر تاریخ کې تر ټولو ځواکمنه زلزله په ۱۸۵۵ کال کې د وایراراپا زلزله وه چې شدت یې ۸,۳ ریشتر و. په ځینو سیمو کې ځمکه تر شپږو مترو زیاته پورته شوه او کوچنۍ سونامي هم رامنځته شوه. په ۲۰۱۳ کال کې د سیډن زلزله (٦,۵ ریشتر) هم په همدې سیمه کې وشوه.

د جنوبي ټاپو په منځنۍ برخه کې د ځمکې دوامداره پورته کېدل د جنوبي الپ غرونه رامنځته کړي دي. دغه غرونه ټاپو په دوو جلا اقلیمي برخو وېشي: لوېدیځه برخه لمده او باراني ده، خو ختیځه برخه نسبتاً وچه ده. همدا غرونه د هېواد د اوبو برېښنا د تولید مهمه سرچینه هم ګڼل کېږي.

د دواړو پلېټونو ترمنځ د «الپ ګسل (Alpine Fault)» په نوم یو لوی ګسل موقعیت لري چې شاوخوا ۸۰۰ کیلومتره اوږدوالی لري. اټکل کېږي چې دا ګسل په اوسط ډول هر ۳۳۰ کاله وروسته یو ځل لویه زلزله رامنځته کوي. وروستی لوی ماتېدنه یې په ۱۷۱۷ کال کې ثبت شوې ده.

د جنوبي ټاپو په سوېل لوېدیځ کې د فیورډلنډ (Fiordland) سیمه پرته ده چې د یخچالونو له خوا جوړې شوې ژورې درې، لوړې څوکې او ښکلي فیوردونه لري. دا سیمه د نیوزیلنډ له تر ټولو طبیعي او لږ نفوس لرونکو سیمو څخه شمېرل کېږي.

همدارنګه جنوبي ټاپو د سرو زرو مهم کانونه لري، په ځانګړي ډول د اوتاګو او لوېدیځ ساحل په سیمو کې. د همدې طبیعي شتمنیو او ځانګړي جیولوجیکي جوړښت له امله نیوزیلنډ د نړۍ د ځمکپوهانو لپاره د څېړنو یو مهم مرکز بلل کېږي.

د جيولوژي اړوند انځورونه

غرونه، اورغورځونکي غرونه او یخچالونه

د نیوزیلنډ جنوبي ټاپو د شمالي ټاپو په پرتله ډېر غرنی دی، خو د اورغورځونکو غرونو فعالیت پکې لږ لیدل کېږي. د جنوبي الپ غرونو لړۍ د جنوبي ټاپو په اوږدو کې شاوخوا ۵۰۰ کیلومتره غځېدلې ده او په دې لړۍ کې ۱۸ څوکې له ۳۰۰۰ مترو څخه زیات لوړوالی لري.

د دغو غرونو لوړوالی دومره زیات دی چې له استرالیا څخه لوړې څوکې یوازې په Papua New Guineaاو Antarcticaکې موندل کېږي. جنوبي الپ غرونه نه یوازې لوړې څوکې لري، بلکې ستر یخچالونه هم پکې شته، لکه د فرانز یوزف یخچال او د فاکس یخچال.

د هېواد تر ټولو لوړه څوکه Aoraki / Mount Cookده. د دې غره لوړوالی اوس ۳۷۲۴ متره دی. د ۱۹۹۱ کال په ډسمبر کې د ځمکې ښوییدنې او وروسته فرسایش له امله یې لوړوالی له ۳۷۶۴ مترو څخه لږ راکم شو. د هېواد دوهمه لوړه څوکه Mount Tasmanده چې ۳۴۹۷ متره لوړوالی لري.

په شمالي ټاپو کې د اورغورځونکو غرونو پراخه فلات د ټاپو ډېره مرکزي برخه پوښلې ده. دلته ګڼ اورغورځونکي غرونه، لاوایي فلاټونه او د اورغورځونو له امله جوړ شوي جهیلونه شتون لري. د دې سیمې درې مشهور اورغورځونکي غرونه عبارت دي له:

- Mount Ruapehu – ۲۷۹۷ متره
- Mount Taranaki – ۲۵۱۸ متره
- Mount Ngauruhoe – ۲۲۸۷ متره

د روپیهو غره ستري اورغورځونې په تاریخي ډول نږدې هر پنځوس کاله وروسته تکرار شوې دي، چې مهمې يې په ۱۸۹۵، ۱۹۴۵ او ۱۹۹۵–۱۹۹۶ کلونو کې ثبت شوې دي.

همدارنګه د Mount Tarawera اورغورځونه په ۱۸۸۶ کال کې د نیوزیلنډ د وروستیو دوو پیړیو تر ټولو لویه او خونړۍ طبیعي پېښه وه، چې له سلو څخه زیات کسان يې ووژل.

په شمالي ټاپو کې بله غرنۍ لړۍ د Wellington څخه تر ختیځې دماغې (East Cape) پورې غځېدلې ده. د دې غرونو په لړۍ کې د تاراروا او کایماناوا غرونه شامل دي.

د غرونو ټیټې لمنې په بومي ځنګلونو پوښل شوې دي. په لوړو سیمو کې بوټي او واښه لرونکي چمنزارونه لیدل کېږي. د غرنیو تندراوو نباتات د بالښت‌مانند بوټو او واښو څخه جوړ دي، چې ډېری يې ښکلي سپین او ژېړ ګلان لري.

د نیوزیلنډ طبیعي جوړښت د لوړو غرونو، فعالو اورغورځونکو غرونو، پراخو یخچالونو او ښکلو غرنیو ځنګلونو له امله ځانګړی دی. جنوبي الپ غرونه، د کوک غر، فرانز یوزف یخچال او د شمالي ټاپو اورغورځونکي غرونه د هېواد له مهمو طبیعي شتمنیو او سیاحتي جاذبو څخه ګڼل کېږي.

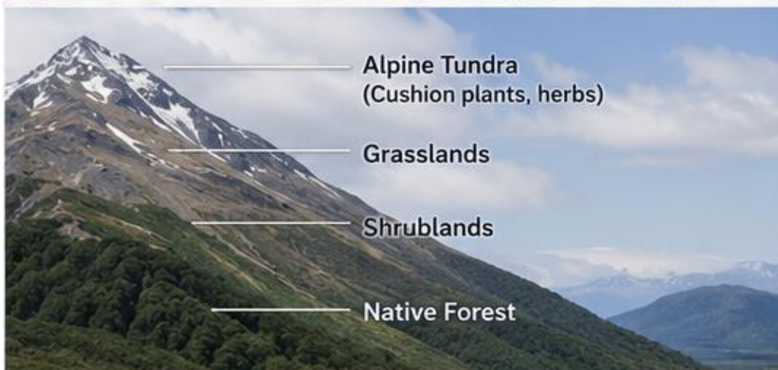

Volcanoes (North Island)

Hooker Valley
(Aoraki/Mount Cook National Park)

Alpine Tundra
(Cushion plants, herbs)
Grasslands
Shrublands
Native Forest

Mount Ngauruhoe
(2,287 m)

Mount Tarawera
(Eruption in 1886)

Mount Tasman
(3,497 m)

Fox Glacier

Mount Taranaki
(2,518 m)

Rotorua
(Geothermal Area)

غارونه، سيندونه او جهيلونه

غارونه

نيوزيلنډ د خپلو بېلابېلو طبيعي غارونو له امله شهرت لري. د دې هېواد غارونه په درېيو مهمو لارو رامنځته شوي دي:

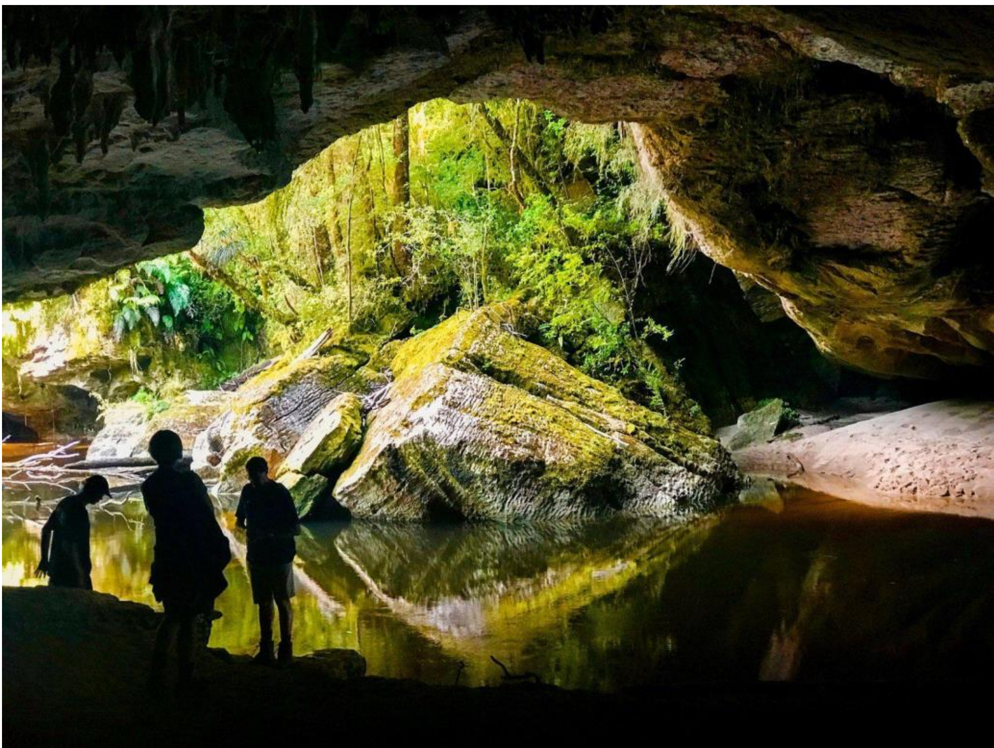
1. د اوبو له خوا د چونې ډبرو کيمياوي تخريب (کارستي غارونه)
2. د لاوا يا اورغورځېدلي ډبرې غارونه
3. د سمندري څپو له امله جوړ شوي سمندري غارونه

له همدې امله د چونې ډبرو، مرمرو او اورغورځونکو سيمو وېش د غارونو د موقعيت ټاکونکی عامل دی. د کارستي غارونو تر ټولو مشهورې سيمې د Waitomo Caves او د تاکاکا غونډۍ دي. همدارنګه د لوېديځ ساحل، هاوکس بې او فيورډلنډ سيمې هم د غارونو له امله پېژندل کېږي.

د لاوا غارونه هغه مهال رامنځته کېږي چې د اورغورځونې پر مهال د لاوا بهرنۍ برخه سړه او کلکه شي، خو دننۍ برخه لا هم مايعه پاتې وي. وروسته مايع لاوا وځي او دننه تش تونلونه پرېږدي. دا ډول غارونه په ځانګړې ډول د Auckland د اورغورځونکو سيمو لکه رانګيټوټو او ماونټ ايډن کې موندل کېږي.

سمندري غارونه بيا د سمندر د څپو د دوامداره تخريب له امله رامنځته کېږي. کله چې يو غار د دواړو خواوو څخه پرانيستل شي، نو طبيعي ډبرين قوس (Natural Arch) جوړوي، لکه د اوپارارا سيمې مشهور طبيعي قوسونه.

سیندونه

نیوزیلنډ د ګڼ شمېر سیندونو لرونکی هېواد دی. د هېواد شاوخوا ۱,٦ سلنه مساحت د سیندونو، جهیلونو او اوبو له حوضونو پوښل شوی دی، او که د سیندونو خولې او لمدې ساحلي سیمې هم ورسره وشمېرل شي، دا کچه ۲,۲ سلنې ته رسېږي.

د شمالي ټاپو غرنیزې سیمې د ګڼ شمېر تېزو او خروشان سیندونو له خوا پرې شوې دي. په جنوبي ټاپو کې بیا پراخ شریاني سیندونه لیدل کېږي، لکه:

- Wairau River
- Waimakariri River
- Rangitata River

دغه سیندونه د یخچالونو له اوبو سرچینه اخلي او د شګو په پراخو دښتو کې په ګڼو څانګو وېشل کېږي.

د هېواد د ټولو سیندونو مجموعي اوږدوالی له ۱۸۰ زره کیلومترو څخه زیات اټکل شوی دی. تر ټولو اوږد سیند Waikato River دی چې ۴۲۵ کیلومتره اوږدوالی لري.

نیوزیلنډ سلګونه ښکلي آبشارونه لري. تر ټولو مشهور او ډېر لیدل شوی آبشار د Huka Falls آبشار دی چې د تاپو جهیل اوبه تخلیه کوي.

Wairau River

Waimakariri River

Rangitata River

جهيلونه

د نيوزيلنډ تر ټولو لوی جهيل د Lake Taupo جهيل دی چې د شمالي ټاپو په مرکزي برخه کې موقعيت لري. دا جهيل د يوې سترې اورغورځونې له امله رامنځته شوي آتشفشاني کاسه کې جوړ شوی دی.

ويل کېږي چې د اوروانوي ستره اورغورځونه، چې د همدې جهيل د جوړېدو لامل شوه، د وروستيو اويا زرو کلونو تر ټولو لويه پېژندل شوې اورغورځونه وه.

په نيوزيلنډ کې ټولټال ۳۸۲۰ جهيلونه شته چې هر يو يې له يو هکټار څخه زياته مساحت لري. د دغو جهيلونو يوه مهمه برخه د اوبو برېښنا (هايدروالېکټريک) پروژو لپاره د زېرمو په توګه کارول کېږي او د هېواد د انرژۍ په توليد کې مهم رول لري.

Lake Taupō

Lake Tekapo

Lake Pukaki

Lake Wanaka

Lake Wakatipu

نیوزیلنډ د طبیعي غارونو، اوږدو سیندونو، ښکلو آبشارونو او پراخو جهیلونو له پلوه د نړۍ له بډایو هېوادونو څخه دی. د وایتومو غارونه، وایکاتو سیند، هوکا آبشار او تاپو جهیل د هېواد له مشهورو طبیعي جاذبو څخه ګڼل کېږي او هر کال زرګونه کورني او بهرني سیلانیان ځانته راجلبوي.

ساحلي لمدې ځمکې (تالابونه)

ساحلي لمدې ځمکې یا تالابونه د نیوزیلنډ له خورا ارزښتناکو طبیعي چاپېریالونو څخه دي. دغه سیمې د نورو ټولو طبیعي استوګنځایونو په پرتله د ژوو او نباتاتو تر ټولو لوی تنوع ساتي.

نیوزیلنډ شپږ داسې لمدې سیمې لري چې د نړیوال اهمیت لرونکو تالابونو (رامسر سیمو) په نوم ثبت شوې دي. له دغو مهمو سیمو څخه یوه د وانګامارینو لمده سیمه ده.

د نوې څېړنې له مخې، په نیوزیلنډ کې شاوخوا ۱۱۹۱ مربع کیلومتره ختېزې ساحلي سیمې (Mudflats) شتون لري، چې هېواد د نړۍ په کچه د دې ډول سیمو له مخې په ۲۹م ځای کې راولي.

د نیوزیلنډ کرنیزه جغرافیه

د نیوزیلنډ یوازې یوه محدوده برخه د کرنې لپاره مناسبه ده، خو بیا هم کرنه او مالداري د هېواد د اقتصاد له مهمو برخو څخه شمېرل کېږي.

نیوزیلنډ د نړۍ له سترو پسونو روزونکو او د پسونو د محصولاتو صادرونکو هېوادونو څخه دی. د هېواد کرنیز فعالیتونه تر ډېره په لاندې برخو ولاړ دي:

- د شیدو تولید
- د غواګانو روزنه
- د پسونو روزنه
- کب نیونه
- باغداري او د مېوو تولید

د کیوي، شفتالو او نېکټارین مېوې د هېواد له مهمو باغدارۍ محصولاتو څخه دي.

د ۲۰۰۷ کال د معلوماتو له مخې، د هېواد شاوخوا ۵۵ سلنه ځمکه کرنيزو فعاليتونو ته ځانګړې شوې وه، چې ډېره برخه يې څړځايونه او مالدارۍ فارمونه جوړوي.

د وحشي سويانو ستونزه

د نيوزيلنډ کروندګر د وحشي سويانو له زياتوالي سره مخ دي. دغه سويان له ۱۹۳۰مو کلونو راهيسې په هېواد کې ډېر شوي او د څړځايونو، فصلونو او خاورې لپاره جدي زيانونه رامنځته کوي.

په ۱۹۹۷ کال کې د سويانو د کنټرول لپاره يو ځانګړی ويروس خپور شو چې په لومړيو کې اغېزمن و، خو وروسته سويانو مقاومت پيدا کړ. په ۲۰۱۸ کال کې د همدې ويروس نوې بڼه خپره شوه چې تمه کېږي د سويانو نږدې ۴۰ سلنه نفوس له منځه يوسي.

کرنه او اقليمي بدلون

په نيوزيلنډ کې کرنه او مالداري د هېواد د شنو خونو ګازونو نږدې نيمايي برخه توليدوي. تر ټولو مهم ګازونه يې:

- ميتان (Methane)
- نايتروس اکسايد (Nitrous Oxide)

دي.

که څه هم د کاربن ډای اکسايد زياتوالی د نباتاتو وده چټکوي، خو د اقليم بدلون د سېلابونو، وچکاليو او سختو هوايي حالاتو له امله کرنيز سکتور ته ګواښ پېښوي.

طبیعي خطرونه

۱ -سېلابونه

سېلابونه په نیوزیلنډ کې تر ټولو عامه طبیعي پېښه ده. د درنو بارانونو له امله غرني سیندونه په چټکۍ سره ډکېږي او کله ناکله د خپلو غاړو څخه وځي.

د سېلابونو د زیانونو د کمولو لپاره لاندې چارې ترسره کېږي:

- د هوا وړاندوینه
- د اوبو څارنه
- بندونه او استنادي دېوالونه
- د غرنیو سیمو بیا ځنګل کاري

۲ -زلزلې

نیوزیلنډ هر کال شاوخوا ۱۴ زره زلزلې تجربه کوي.

ځینې زلزلې له ۷ ریشتره هم لوړې وي. د ۲۰۱۰ کال وروسته د جنوبي ټاپو په کرایسټچرچ ښار کې څو لویې زلزلې وشوې چې:

- ۱۸۵ کسان پکې ووژل شول .
- ګڼې ودانۍ ویجاړې شوې .
- د خاورې مایع کېدل (Liquefaction) رامنځته شول .

دغه زلزلې د ارام سمندر او هند ـ استرالیایي ټکتونیکي پلېټونو د ټکر پایله ده.

۳ -اورغورځونې او سونامي

فعاله اورغورځونې تر ډېره د شمالي ټاپو په مرکزي آتشفشاني سیمه کې واقع دي.

سونامي ګانې هم کله ناکله د ارام سمندر د «اور کړی (Ring of Fire) «له زلزلو او اورغورځونو سره تړاو لري.

۴ -وچکالي او ځنګلي اورونه

وچکالي په ځانګړې توګه د:

- اوتاګو
- کانټربري دښتو

په سیمو کې رامنځته کېږي.

د دوبي په موسم کې د ځنګلي اورونو خطر هم زیات وي، نو په ډېرو خوندي سیمو کې د اور بلول منع وي.

لنډیز

نیوزیلنډ د طبیعي ښکلاوو، پر مختللې کرنې او پراخو لمدو سیمو تر څنګ له ځینو طبیعي خطرونو لکه سېلابونو، زلزلو، اورغورځونو او وچکالیو سره هم مخ دی. سره له دې، د عصري مدیریت، څېړنو او چاپېریالي ساتنې له لارې هېواد توانېدلی چې د دغو خطرونو اغېزې تر ډېره راکمې کړي.

چاپېریال او ایکولوژي

نیوزیلنډ د خپلې نږدې ۸۰ میلیونه کلنې جغرافیایي انزوا له امله د نړۍ له هغو هېوادونو څخه دی چې ځانګړي او بې‌ساري نباتات او ژوي لري. د هېواد اصلي ځنګلونه د تل‌شنو ونو لکه کاؤري (Kauri) او جنوبي راش (Southern Beech) په ونو پوښل شوي دي.

په نیوزیلنډ کې د مرغانو ګڼ ډولونه ژوند کوي، چې ځینې یې د الوتلو وړتیا نه لري. له مشهورو بومي مرغانو څخه:

- Kiwi
- Kakapo
- Takahe
- Weka

یادولی شو.

کله چې انسانان لومړی ځل نیوزیلنډ ته ورسېدل، له ځان سره یې سپي، موږکان، پیشوګانې او نور حیوانات راوستل. دغو بهرنیو ژوو د هېواد پر طبیعي ایکوسیستم ژور اغېز وکړ او د ډېرو اصلي ژوو د له منځه تلو لامل شول. د هغو له ډلې تر ټولو مشهور لوی موآ (Moa) مرغه و چې بشپړ له منځه ولاړ.

نن ورځ هم مهاجم یا پردي ژوي د هېواد د طبیعي ژوو او نباتاتو لپاره لوی ګواښ ګڼل کېږي. د چاپېریال ساتنې ادارې د عصري او نوښتګرو لارو چارو له لارې د له خطر سره مخ ژوو د ساتنې هڅې کوي.

د ځنګلونو وضعیت

د انسانانو له راتګ وروسته د نیوزیلنډ نږدې نیمایي اصلي ځنګلونه د اورونو او انساني فعالیتونو له امله له منځه ولاړل. وروسته اروپایانو هم د کرنې او مالدارۍ لپاره پراخې ځنګلي سیمې پرې کړې.

اوس مهال یوازې شاوخوا ۲۳ سلنه د هېواد مساحت په ځنګلونو پوښل شوی دی.

د اوبو ککړتیا

د نیوزیلنډ له مهمو چاپېریالي ستونزو څخه یوه د اوبو ککړتیا ده.

د اوبو د کیفیت د خرابېدو مهم عوامل عبارت دي له:

- کرنیز فعالیتونه
- د اوبو برېښنا بندونه
- ښاري پراختیا
- مهاجم ژوي او نباتات
- اقلیمي بدلون

سره له دې، هېواد د کورنیو او صنعتي کثافاتو د تصفیې او بیا کارونې لپاره پرمختللي سیستمونه لري.

خوندي طبیعي سیمې

په نیوزیلنډ کې ډېرې ځمکنۍ او سمندري سیمې د قانون له مخې خوندي شوي دي. د دغو سیمو موخه د نباتاتو، ژوو، غرونو، سیندونو او نورو طبیعي ځانګړتیاوو ساتنه ده.

د هېواد مهمې خوندي سيمې په لاندې ډول دي:

- ۳ نړيوال ميراثي سيمې
- ۱۳ ملي پارکونه
- ۳۴ سمندري خوندي سيمې
- زرګونه طبيعي، تاريخي او تفريحي خوندي سيمې

د دغو سيمو د مديريت مسؤليت د Department of Conservation (DOC) اداري پر غاړه دی.

دغه اداره شاوخوا ۸,۵ ميليونه هکتاره عامه ځمکه اداره کوي، چې د هېواد د ټولې ځمکې نږدې ۳۰ سلنه جوړوي.

په عامه کلتور کې نيوزيلنډ

د نيوزيلنډ ښکلي طبيعي منظرې د نړۍ په ګڼو تلويزيوني پروګرامونو او فلمونو کې کارول شوې دي.

د بېلګې په توګه:

- Hercules: The Legendary Journeys
- Xena: Warrior Princess

په نيوزيلنډ کې فلمبرداري شوي دي.

همدارنګه د نړۍ مشهور فلمي لړۍ The Lord of the Ringsد نيوزيلنډ په زړه‌راښکونکو منظرو کې ثبت شوې، چې د هېواد سياحت ته يې ځانګړې وده ورکړه.

له نقشو څخه د نیوزیلنډ ورکېدل

یوه په زړه پورې موضوع دا ده چې نیوزیلنډ کله ناکله د نړۍ له نقشو څخه هېرېږي او نه ښودل کېږي. د دې لاملونه عبارت دي له:

- جغرافیايي لرېوالی
- نسبتاً کوچنۍ اندازه
- د نړۍ د ډېرو نقشو په ښکته ښي اړخ کې موقعیت

دا موضوع دومره مشهوره شوې چې ان په انټرنېټ کې ورته ځانګړې ټولنې او بحثونه جوړ شوي دي.

نیوزیلنډ د ځانګړو نباتاتو، بې‌سارو مرغانو، پراخو ځنګلونو او خوندي طبیعي سیمو له امله د نړۍ له مهمو ایکولوژیکي سیمو څخه ګڼل کېږي. که څه هم هېواد له چاپېریالي ننګونو لکه د اوبو ککړتیا، مهاجمو ژوو او اقلیمي بدلون سره مخ دی، خو د ساتنې قوي پروګرامونه یې د طبیعي شتمنیو د خوندي کولو لپاره اغېزمن رول لوبوي.

پایله

New Zealandد طبیعت، کلتور، پرمختګ او نوښت یو حیرانوونکی ترکیب دی. د واورینو غرونو، شنو ځنګلونو، ښکلو جهیلونو، ماوري کلتور او عصري ښارونو شتون دا هېواد د نړۍ له تر ټولو زړه راښکونکو ځایونو څخه ګرځولی دی.

د چاپېریال ساتنې، بشري حقونو، تعلیم او اقتصادي ثبات په برخو کې د هېواد بریاوې د نورو هېوادونو لپاره د الهام سرچینه ده. هر څوک چې نیوزیلنډ ته سفر وکړي، نه یوازې طبیعي ښکلاوې ویني، بلکې د انسان او طبیعت ترمنځ د همغږۍ یوه بې سارې بېلګه هم تجربه کوي.

ماخذونه

- Bell, A. (2023). *New Zealand: A Natural Wonder*. Auckland: Pacific Press.
- King, M. (2022). *The Penguin History of New Zealand*. Auckland: Penguin Books.
- New Zealand Government. (2025). *Official New Zealand Information*. Wellington.
- Statistics New Zealand. (2025). *New Zealand Yearbook*. Wellington.
- UNESCO. (2025). *World Heritage Sites in New Zealand*. Paris.
- World Bank. (2025). *New Zealand Economic Overview*. Washington, DC.
- Tourism New Zealand. (2025). *100% Pure New Zealand*. Auckland.
- https://fa.wikipedia.org/wiki/جغرافیای_نیوزیلند

New Zealand

Author: JAWHAR JIBRAN

2026